

Chefsjustitieombudsmannen
Claes Eklundh

Åtal mot en domare med anledning av hans handläggning av ett antal tvistemål

I en anmälan begärdes att JO skulle granska numera pensionerade rådmannen AA:s vid Lunds tingsrätt handläggning av ett visst tvistemål samt meddelandet av tredskodom i målet. Enligt anmälaren framstod AA:s handläggning av målet som partisk till nackdel för svaranden. Anmälaren nämnde i sammanhanget även AA:s handläggning av ett annat tvistemål.

Med anledning bl.a. av vad som hade anförts i anmälan besökte befattningshavare vid JO-expeditionen tingsrätten. Vid detta besök granskades ett antal tvistemåls-akter.

ChefsJO Eklundh konstaterade i ett beslut den 29 september 1995 att vad som hade kommit fram vid granskningen gav vid handen att det fanns anledning anta att tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken (BrB) hade begåtts. ChefsJO Eklundh beslutade därför att inleda förundersökning och uppdrog åt överåklagaren BB vid dåvarande Regionåklagarmyndigheten i Västerås att låta verkställa utredningen.

Det kom därefter till JO in en anmälan från en annan person i vilken anmälaren hävdade att AA utan grund hade dömt ut viten mot svarandena i ett angivet tvistemål.

Sedan chefsJO Eklundh granskat akten i detta mål konstaterade han i ett beslut den 14 februari 1996 att vad som hade kommit fram vid granskningen gav vid handen att det fanns anledning att anta att tjänstefel enligt 20 kap. 1 § BrB hade begåtts. ChefsJO Eklundh beslutade därför att inleda förundersökning och uppdrog åt BB att verkställa även denna utredning.

Under förundersökningen hördes AA som skäligen misstänkt för tjänstefel. Misstankarna gällde i huvudsak att AA vid handläggningen av 23 tvistemål hade åsidosatt rättegångsbalkens bestämmelser genom att avgöra målen utan att dessförinnan förbereda dessa för avgörande. Underlåtenheten medförde att målen inte var utredda på ett tillfredsställande sätt och att förutsättningar att avgöra målen på sätt som skett därför inte förelåg. AA bestred ansvar.

På grund av vad som hade framkommit under utredningen beslutade chefsJO Eklundh den 18 april 1997 att lägga ned förundersökningen med avseende på handläggningen av ett av målen. Förundersökningen beträffande de andra målen fortsatte.

Efter slutförd förundersökning beslutade chefsJO Eklundh den 13 oktober 1997 att åtal för tjänstefel skulle väckas mot AA för hans handläggning av 22 tvistemål. Åtalet, som omfattade 22 åtalspunkter, grunderna för detta samt AA:s inställning till de särskilda åtalspunkterna redovisas utförligt i Hovrättens över Skåne och Blekinge dom.

Hovrätten över Skåne och Blekinge fann i en dom den 2 december 1998 att AA hade gjort sig skyldig till tjänstefel i 19 fall samt bestämde påföljden till 120 dagsböter. Åtalet ogillades i 10 fall.

Under rubriken Sammanfattning anförde hovrätten bl.a. följande.

Enligt åtalet hade rådmannen vid handläggning av tvistemål på olika sätt åsidosatt vad som gällt för uppgiften. Framst hade det rört att rådmannen avgjort mål utan att hålla huvudförhandling trots att förutsättningar härför inte förelegat.

Rådmannen förnekade att han åsidosatt vad som gällt för uppgiften och – om han ändå skulle anses ha gjort det – att han gjort detta uppsåtligen eller av oaktsamhet, något som krävs för straffansvar. I vart fall hade felen enligt rådmannen varit ringa och därför inte straffbara.

Hovrätten slår fast att endast regler i lagar och andra föreskrifter skall beaktas vid bedömningen av om rådmannen på ett straffbart sätt åsidosatt vad som gällde för uppgiften. En annan sak, framhåller hovrätten, är att en domare i sin verksamhet beaktar även högre domstolars avgöranden (s.k. prejudikat), uttalanden i förarbeten och andra rättskällor. Hovrätten konstaterar vidare – i enlighet med vad Högsta domstolen uttalat i flera avgöranden – att det inom rättstillämpningen måste finnas ett betydande utrymme för olika uppfattningar i tolknings- och tillämpningsfrågor samt att endast mera klara felbedömningar kan anses vara ett åsidosättande av vad som gällt för uppgiften.

Fler än hälften av åtalspunkterna gäller tvistemål som överlämnats till tingsrätten efter att först ha handlagts som mål om betalningsföreläggande vid kronofogdemyndighet. Rådmannen har som regel avgjort målen efter att enbart ha berett parterna tillfälle att slutföra sin talan.

Hovrätten anser i likhet med åklagaren att en sådan handläggning i och för sig kan vara tillräcklig. Förutsättningen är emellertid att någon ytterligare förberedelse inte behövs vid tingsrätten. Denna förutsättning är nästan aldrig uppfylld i praktiken anser hovrätten. Tvärtom – slår hovrätten fast – är rätten enligt lag skyldig att genom olika åtgärder verka för att klarlägga vilka skäl och bevis parterna vill lägga fram och vad de yrkar i målet.

I två av målen anser hovrätten inte att rådmannen gjorde fel. Hovrätten kommer när det gäller de andra målen fram till att rådmannen inte borde ha avgjort dem utan att reda ut parternas yrkanden, grunder eller bevisning. I dessa mål har rådmannen därför enligt hovrätten på olika sätt åsidosatt vad som gällde för uppgiften. Till skillnad från vad åklagaren påstått finner hovrätten inte att rådmannen gjort detta uppsåtligt. Han har emellertid enligt hovrätten – utom i ett fall – varit oaktsam.

I två fall där hovrätten finner att rådmannen av oaktsamhet meddelat felaktiga domslut dömer hovrätten honom. I det ena fallet hade svaranden förpliktats att betala ett belopp trots att kändan bara hade yrkat att svarandens fastighet skulle tas i anspråk. Det andra fallet gäller att rådmannen meddelat dom mot en svarande som inte var part i målet.

Även i två andra mål som rådmannen avgjort finner hovrätten att han av oaktsamhet meddelat felaktiga domslut men ogillar åtalet därför att gärningarna är ringa. I det ena fallet hade svaranden förpliktats att betala 4 000 kr mer än kändan hade yrkat i målet. Felet hängde samman med att kronofogdemyndigheten hade gjort fel när svaranden bestred ansökningen om betalningsföreläggande. I det andra fallet hade rådmannen förpliktat en svarande att som rättegångskostnad betala ett belopp som egentligen borde vara en del av kapitalbeloppet i ett domslut.

Hovrätten dömer också rådmannen för att han i ett mål dröjt för länge med att meddela tredsdom och för att han i ett annat mål hållit huvudförhandling trots att ett vittne inte hade kommit. Däremot ogillar hovrätten åtalet för att rådmannen i ett mål felaktigt skulle ha avvisat bevisning, tillåtit en person som var försatt i konkurs att uppträda som ombud och förelagt denne att komma in med fullmakt samt meddelat tredsdom när fullmakten kom in. På en punkt där åklagaren påstått att rådmannen utan laga grund förpliktat två svarande att betala vite för att de inte kommit till en förhandling anser hovrätten inte att rådmannen gjort fel och ogillar åtalet.

AA överklagade hovrättens dom med yrkande att åtalet skulle ogillas.

ChefsJO Eklundh bestred ändring.

I en dom den 21 mars 2000 fastställde Högsta domstolen hovrättens domslut.

Hovrättens dom, AA:s överklagandeskrift, chefsJO Eklundhs svarsskrivelse till Högsta domstolen samt Högsta domstolens dom återges i en bilaga till denna ämbetsberättelse.